

Δελτίο τύπου από την παρουσίαση της

«Έκθεσης για την Οικονομία και την Απασχόληση 2011» 3 Νοεμβρίου 2011, Αίθουσα Εκδηλώσεων ΕΤΚΑ/ΠΕΟ

Μια σειρά παραγόντων επιβάλλουν, μέσα στην σημερινή συγκυρία ιστορικής κρίσης της καπιταλιστικής οικονομίας, την λήψη σημαντικών αποφάσεων σχετικά με το μοντέλο ανάπτυξης που θα ακολουθήσει στο μέλλον η Κύπρος. Οι παράγοντες αυτοί είναι η διαρθρωτική κρίση του τουρισμού και η μετάβαση της κυπριακής οικονομίας στη διάρκεια της δεκαετίας του 2000 από ένα εξωστρεφές σε ένα εσωστρεφές μοντέλο ανάπτυξης που δημιουργεί ελλείμματα στο εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών, αλλά και μια δημοσιονομική κρίση που κατασκευάστηκε σε μεγάλο βαθμό από πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις που επιδιώκουν να υπαχθεί η χώρα σε διαδικασίες επίβλεψης και τιμωρίας από τους διεθνείς οργανισμούς κατά το παράδειγμα άλλων χωρών της ευρωζώνης. Η εφετινή έκθεση του ΙΝΕΚ ΠΕΟ εξετάζει αυτούς τους παράγοντες.

Σε ό,τι αφορά την δημοσιονομική κρίση, το 2010, οι δανειακές ανάγκες του δημοσίου στην Κύπρο, μετά από διόρθωση για τις κυκλικές διακυμάνσεις, απείχαν κατά πολύ από τις αντίστοιχες στις χώρες με σοβαρά δημοσιονομικά προβλήματα (Ιρλανδία, Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία). Οι δημόσιες δαπάνες του δημοσίου διορθωμένες για τις κυκλικές διακυμάνσεις, στην Κύπρο ήταν χαμηλότερες από τις αντίστοιχες δαπάνες στις 15 πιο προηγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με εξαίρεση την Γερμανία, στην οποία οι δαπάνες ήταν παραπλήσιες με αυτές της Κύπρου, και την Ισπανία. Ο μέσος όρος της ευρωζώνης ήταν κατά περίπου 4 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ υψηλότερος από όσο στην Κύπρο. Όσον αφορά τα δημόσια έσοδα στην Κύπρο, μετά την διόρθωση για κυκλικές διακυμάνσεις, ήταν χαμηλά σε διεθνή σύγκριση. Η υστέρηση των εσόδων έναντι του μέσου ευρωπαϊκού όρου ανερχόταν σε περίπου 3 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ.

Σύμφωνα με στοιχεία του υπουργείου Οικονομικών, το δημοσιονομικό έλλειμμα τους πρώτους επτά μήνες του 2011 ανήλθε στα 793,5 εκ. ευρώ που αντιστοιχεί σε 4,33% του ΑΕΠ έναντι ελλείμματος 474,5 εκ. ευρώ ή 2,72% του ΑΕΠ κατά την αντίστοιχη περσινή περίοδο. Ωστόσο, τα μέτρα που ήδη έχουν ληφθεί από την κυπριακή κυβέρνηση με σκοπό τον περιορισμό των δαπανών

θα συμβάλουν ουσιαστικά στην διόρθωση της δημοσιονομικής ανισορροπίας.

Η σύγκριση του δημοσίου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Κύπρο με το αντίστοιχο μέγεθος στις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δείχνει ότι κατά το 2010 η Κύπρος ανήκε στην ομάδα χωρών με χαμηλό δημόσιο χρέος, το οποίο μάλιστα ήταν κατά 20 περίπου εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ μικρότερο από το αντίστοιχο της Γερμανίας, του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 και των 27, της Γαλλίας και της Βρετανίας. Επίσης, ήταν κατά 25 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ μικρότερο από το αντίστοιχο της ευρωζώνης. Η παραπάνω σύγκριση δείχνει ότι η Κύπρος διαθέτει ένα άνετο περιθώριο ασφαλείας έναντι αυξήσεων του δημοσίου χρέους που θα μπορούσαν να προέλθουν από δανεισμό για την αποκατάσταση των ζημιών που προκάλεσε το δυστύχημα του Ιουλίου 2011.

Με αυτά τα δεδομένα προκύπτει το ερώτημα πώς προκλήθηκε μια δημοσιονομική κρίση στην Κύπρο.

Μια δημοσιονομική κρίση, ωστόσο, στην εποχή των οικουμενικών χρηματιστικών αγορών, μπορεί να προκύψει είτε από την λειτουργία της οικονομίας (όπως π.χ. είναι η ελληνική δημοσιονομική κρίση) είτε να κατασκευαστεί, δηλαδή να προκληθεί. Πιο συγκεκριμένα, βιώσιμη είναι η εξυπηρέτηση του χρέους, σύμφωνα με τον ορισμό του ΔΝΤ, όταν γίνεται χωρίς να απαιτείται «εξωπραγματικά μεγάλη διόρθωση των εσόδων και των δαπανών του δημοσίου». Προφανώς στην περίπτωση που εκτιμάται από τους δανειστές ότι δεν είναι βιώσιμη η εξυπηρέτηση του χρέους, αυξάνεται η απροθυμία τους να παρέχουν δάνεια ή αποσύρονται και επομένως γίνεται δυσχερής η εξυπηρέτηση του χρέους. Οι προσδοκίες, όμως, των πιστωτών μπορούν να διαμορφώνονται όχι μόνον από αντικειμενικά στοιχεία αλλά και από υποκειμενικά. Έτσι, εάν οι πιστωτές θεωρήσουν, δικαιολογημένα ή αδικαιολόγητα, για πραγματικούς ή για φανταστικούς λόγους, ότι αναλαμβάνουν υψηλούς κινδύνους, αυξάνουν τα επιτόκια δανεισμού ή αποσύρονται, και μοιραία οδηγούμεθα σε δημοσιονομική κρίση. Εάν άτομα ή φορείς που διαθέτουν μεγάλο κύρος δηλώνουν ότι η κυπριακή οικονομία δεν είναι σε θέση να εξυπηρετήσει το χρέος της, αυτομάτως δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για αλλαγή στη συμπεριφορά των πιστωτών και για την κατασκευή μιας δημοσιονομικής κρίσης. Η δυσφήμιση μιας οικονομίας ως προς την ικανότητά της να εξυπηρετήσει το χρέος της τείνει να λειτουργήσει ως αυτο-πραγματοποιούμενη προφητεία. Αυτό σημαίνει ότι μια δημοσιονομική κρίση μπορεί να κατασκευαστεί, και τέτοια είναι η περίπτωση της Κύπρου.

Η διαχείριση του δημοσίου χρέους δεν είναι ένα τεχνικό ζήτημα λογιστικού χαρακτήρα, αλλά είναι κατεξοχήν πολιτικό ζήτημα. Στη διαχείριση του δημοσίου χρέους αποτυπώνονται οι πολιτικές επιλογές της κυβέρνησης και οι κοινωνικοί συσχετισμοί δύναμης. Η διαχείριση του δημοσίου χρέους στις

άλλες χώρες της ευρωζώνης βυθίζει την οικονομία σε ύφεση, αυξάνει κατακόρυφα το ποσοστό ανεργίας και τείνει να μετατρέψει θεαματικά τον κοινωνικό συσχετισμό δυνάμεων σε βάρος του κόσμου της εργασίας. Χρησιμοποιούν, έτσι, οι άρχουσες τάξεις της Ευρώπης, το δημόσιο χρέος ως μοχλό, πρώτον, για την πρωτοφανή αναδιανομή εισοδήματος και εξουσίας προς όφελος του κόσμου των επιχειρήσεων, και δεύτερον, για τον ριζικό μετασχηματισμό της οικονομίας σε κατεύθυνση αμιγώς νεοφιλελεύθερη επιβάλλοντας μια δήθεν αναγκαία θεσμική αντιμεταρρύθμιση.

Η κυπριακή οικονομία αντιμετωπίζει σήμερα τρία σημαντικά προβλήματα: την άνοδο της ανεργίας, την διεύρυνση του εξωτερικού ελλείμματος αγαθών και υπηρεσιών, και τα υφεσιακά αποτελέσματα της δημοσιονομικής προσαρμογής που βρίσκεται σε εξέλιξη. Η ανάλυση της ετήσιας έκθεσης του ΙΝΕΚ δείχνει ότι η πλέον ενδεδειγμένη στρατηγική για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών είναι η αύξηση της εξωστρέφειας της κυπριακής οικονομίας, με την αναδιάρθρωση του κυπριακού τουρισμού ώστε να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες απαιτήσεις της ζήτησης, αλλά και με την ανάπτυξη άλλων εξαγωγικών δραστηριοτήτων. Η αύξηση των εξαγωγών μπορεί να αποτελέσει τον κινητήρα ανάπτυξης της οικονομίας και μείωσης της ανεργίας, και να αντισταθμίσει τις αρνητικές επιπτώσεις της δημοσιονομικής προσαρμογής στην οικονομική δραστηριότητα, μειώνοντας ταυτόχρονα το έλλειμμα στο εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών.

Ο τουρισμός παραμένει ο σημαντικότερος τομέας της πραγματικής οικονομίας στην Κύπρο και επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα όλες τις οικονομικές δραστηριότητες. Ταυτοχρόνως, όμως, ο τομέας αυτός είναι εξαιρετικά ευαίσθητος σε εξωτερικούς παράγοντες, μεταξύ των οποίων ο πλέον μόνιμος είναι ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης στις 15 πιο προηγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι, η μεγάλη εξάρτηση της κυπριακής οικονομίας από τον τουριστικό κλάδο, την καθιστά ευάλωτη στις αλλαγές της διεθνούς συγκυρίας. Κατά τα επόμενα έτη, κατά τα οποία πιθανότατα ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ στην Ευρώπη θα παραμείνει χαμηλός, οι εξωτερικές συνθήκες δεν θα είναι ευνοϊκές για τον κυπριακό τουρισμό, ούτε θα ευνοήσουν την μεγέθυνση της κυπριακής οικονομίας. Αυτή η δυσμενής εξέλιξη προστίθεται στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα του τομέα, του οποίου η παραγωγική αναβάθμιση με σκοπό την βελτίωση της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας εκκρεμεί επί δεκαετία.

Μετά το 2001, η στασιμότητα του κυπριακού τουρισμού είχε ως αποτέλεσμα η κυπριακή οικονομία να αναπτύσσεται με κυριότερη κινητήρια δύναμη την εσωτερική ζήτηση. Από τις συνιστώσες της εσωτερικής ζήτησης, μεγαλύτερη σημασία είχαν η ιδιωτική κατανάλωση και οι επενδύσεις σε κατοικίες. Οι εξελίξεις άλλαξαν τον τρόπο λειτουργίας της κυπριακής οικονομίας από ένα καθαρά εξωστρεφές σε ένα σχετικά εσωστρεφές μοντέλο ανάπτυξης. Η εσωτερική ζήτηση ήταν η κυριότερη κινητήρια δύναμη της κυπριακής

οικονομίας στη διάρκεια της δεκαετίας του 2000.

Η υποχώρηση της σημασίας του τουρισμού και συνακόλουθα των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών ως κινητήρια δύναμη της μεγέθυνσης του κυπριακού ΑΕΠ, κατά τη δεκαετία του 2000, είχε επιπτώσεις στις εξωτερικές ανταλλαγές της χώρας και το εμπορικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών. Προκύπτει από την ανάλυση των στοιχείων των εξωτερικών συναλλαγών ότι οι κίνδυνοι για μια σοβαρή και μακροχρόνια ύφεση της κυπριακής οικονομίας ήταν ήδη υπαρκτοί πριν από την έναρξη της διεθνούς κρίσης το 2008 εξαιτίας μιας σειράς αδυναμιών που είναι εμφανείς στις εξαγωγικές επιδόσεις της Κύπρου, στο εμπορικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών, στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και στην υστέρηση του επιπέδου της παραγωγικότητας έναντι των ανταγωνιστριών χωρών.

Η αλλαγή στον τρόπο λειτουργίας της κυπριακής οικονομίας από ένα καθαρά εξωστρεφές σε ένα σχετικά εσωστρεφές μοντέλο ανάπτυξης κατά τη δεκαετία του 2000 είχε προκαλέσει, ήδη πριν από την κρίση, σοβαρές ανισορροπίες στο εξωτερικό εμπόριο και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Η ανάπτυξη με κυριότερες κινητήριες δυνάμεις την ιδιωτική κατανάλωση και την οικοδομή (που ενισχύθηκαν από την πτώση των επιτοκίων και τον άνετο δανεισμό) οδήγησε μεν σε μια πενταετία υψηλών ρυθμών μεγέθυνσης του ΑΕΠ, πλην όμως και στην αύξηση των εισαγωγών και την δημιουργία μεγάλων εξωτερικών ελλειμμάτων καθώς οι εξαγωγές αδυνατούσαν να ακολουθήσουν. Για τον λόγο αυτόν, η διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα του τουρισμού αναδεικνύεται σε αποφασιστικής σημασίας παράγοντα για την περαιτέρω ανάπτυξη της κυπριακής οικονομίας.

Με δεδομένες αυτές τις εξελίξεις καθίσταται προφανής και η αποτυχία της νεοφιλελεύθερης στρατηγικής που ασκήθηκε στη διάρκεια της δεκαετίας του 2000 για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του κυπριακού τουρισμού μέσω της επιβολής ευελιξίας στην αγορά εργασίας, απασχόλησης ανειδίκευτου ή ελλιπώς ειδικευμένου προσωπικού, και μείωσης του μοναδιαίου κόστους εργασίας. Όπως επανειλημμένα έχουν επισημάνει οι εκθέσεις και οι μελέτες του ΙΝΕΚ ΠΕΟ προηγούμενων ετών, το πρόβλημα ανταγωνιστικότητας του κυπριακού τουρισμού δεν είναι δυνατόν να λυθεί παρά μόνον με αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων ώστε να παραγάγουν προϊόν υψηλότερης προστιθέμενης αξίας για το οποίο αυξάνεται η διεθνής ζήτηση. Απαιτείται στροφή της προσφοράς σε υπηρεσίες υψηλότερης ποιότητας, για την παραγωγή των οποίων οι επιχειρήσεις θα πρέπει να αλλάξουν κατεύθυνση, από την ανειδίκευτη, φθηνή εργασία και τις ατομικές συμβάσεις, προς την ειδικευμένη ποιοτική εργασία.

Λευκωσία, 3 Νοεμβρίου 2011